

АНОТАЦІЯ

Грисюк В. В. Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.

Організація якісної та ефективної юридичної діяльності в державі є відображенням високого рівня правової культури суспільства. Одним із найбільш важливих видів юридичної діяльності є адвокатська діяльність. Будучи ключовим інститутом правозахисної системи, адвокатура є гарантом забезпечення належного рівня втілення та захисту прав і свобод суб'єктів права.

Аналіз основних принципів, підходів і методів дослідження теоретичних засад юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності вказує на те, що сучасні наукові розробки мають проводитися з урахуванням багатогранності правових явищ і процесів, традицій і інновацій, у тому числі й у сфері методологічного інструментарію, який використовується для вирішення поставлених завдань. Такий плюралізм щодо методологічного інструментарію є базовою засадою отримання всебічно обґрунтованої інформації стосовно адвокатської діяльності, перспектив її розвитку та вдосконалення, з урахуванням особливостей її організації як у вітчизняній, так і в інших правових системах.

На підставі аналізу методологічних засад юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності було встановлено та досліджено принципи організації адвокатської діяльності. Адвокатська діяльність є тим особливим видом юридичної діяльності, в якому мораль, етика та право перебувають у тісному зв'язку. Адвокатська діяльність, по суті, засновується на загальнодозвільному типі правового регулювання. Саме в процесі здійснення

адвокатом своєї професійної діяльності реалізуються ключові постулати правозахисту, верховенства права та правової активності.

Поряд із цим, принципи організації та діяльності адвокатури ми повинні осмислювати в різних аспектах, як в організаційному, так і функціональному. В останньому випадку виникає необхідність виокремлення принципів діяльності адвокатури як особливого інституту правозахисної діяльності, безпосередньо пов'язаної з наданням кваліфікованої юридичної допомоги.

Зі свого боку ми можемо констатувати, що принципи організації адвокатської діяльності закріплено у різноманітних соціальних нормах – як правових, так і нормах моралі, етики тощо.

Правила адвокатської етики містять основні принципи, крізь призму яких і має здійснюватися професійна діяльність будь-яким адвокатом. Такими принципами адвокатської етики є: 1) незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності; 2) дотримання законності; 3) пріоритет інтересів клієнта; 4) неприпустимість конфлікту інтересів; 5) конфіденційність; 6) компетентність і добросовісність; 7) повага до адвокатської професії; 8) вимоги до рекламування адвокатської діяльності; 9) чесності та добропорядної репутації адвоката.

Загальною характеристикою наведених принципів є те, що їх зміст проєктується з тексту відповідної соціальної норми, будучи, по суті, «розчиненим» в ній. Ці принципи є потенційними положеннями, які пронизують не лише матерію норм, визначаючи базові засади здійснення адвокатської діяльності, але й відображають реальні інтереси соціуму.

Враховуючи наведені положення ми можемо дійти висновку, що система принципів адвокатської діяльності складається з двох груп: правові та морально-етичні принципи. Водночас кожна із зазначених груп поділяється на принципи, які прямо закріплені в тексті соціальної норми, та потенційні принципи. Приміром, в групі правових принципів до прямих належить принцип верховенства права, а до потенційних – принцип справедливості. Своєю чергою, в групі морально-етичних принципів до прямих належить

принцип конфіденційності, а до потенційних – принцип автономності у виборі засобів і способів захисту інтересів клієнта.

Ефективна діяльність адвокатури є важливою складовою розвитку сучасної держави. Досягнення належного рівня ефективності та якості адвокатської діяльності зумовлюється багатьма факторами, найважливішими з яких є: нормативне регулювання, освітня, наукова та практична підготовка, професійність, правова активність та інше. Ці фактори складають основу для визначення інституційних характеристик адвокатури.

Інституційне середовище можна розглядати у двох аспектах: широкому – у даному випадку йдеться про сукупність всіх інститутів певної галузі; вузькому – мається на увазі внутрішня побудова основного інституту, сукупність всіх структурних, організаційних і функціональних складових, які його формують. Інституційне середовище складається як система однорідних елементів (субінститутів), які регламентовані відособленими соціальними нормами, взаємопов'язані між собою та відцентровані на виконання окремих положень певного генерального завдання (мети) основного для них інституту.

Аналізуючи адвокатську діяльність – її суб'єктний склад, порядок здійснення і нормативну регламентацію, встановлено, що інституціональне середовище адвокатури України – це сукупність однорідних елементів (субінститутів), які регламентовані відособленими соціальними нормами (морально-етичними, законодавчими), взаємопов'язані між собою та відцентровані на виконання окремих положень певного генерального завдання – захист прав і свобод людини й громадянина, юридичних осіб, представлення їх інтересів, надання кваліфікованої правової допомоги.

Інституціональне середовище адвокатури України формує правозахисний вектор її діяльності, зумовлює особливості форми і змісту адвокатської діяльності та виступає орієнтирами її подальшого розвитку. Зазначена сукупність складається з десяти базових груп субінститутів, а саме: 1) нормативно-правового забезпечення діяльності адвокатури; 2) морально-етичних норм забезпечення діяльності адвокатури; 3) організаційного

самоврядування адвокатури; 4) освітньої та наукової діяльності; 5) додаткової освітньої та прикладної підготовки; 6) за сферами здійснення включає наступні групи субінститутів: а) спеціалізації у галузях кримінального права і процесу; б) спеціалізації у галузях цивільного права і процесу; в) спеціалізації у галузях господарського права і процесу; г) спеціалізації у справах, пов'язаних із розглядом у європейських та міжнародних інстанціях; д) спеціалізації у сфері сучасних інформаційних технологій; є) спеціалізації у інших окремих сферах та галузях; 7) за характером правової допомоги, включає наступні групи субінститутів: а) первинної правової допомоги; б) вторинної правової допомоги; 8) за формою здійснення, включає наступні групи субінститутів: а) співбесіди та консультування адвокатом; б) представництва та захисту адвокатом; 9) за зв'язком із розглядом справ у суді, включає наступні групи субінститутів: а) досудової діяльності адвоката; б) діяльності адвоката в суді; в) медіаційної діяльності адвоката; 10) соціальної відповідальності адвокатури, включає наступні групи субінститутів: а) поміркованої комерціалізації адвокатської діяльності; б) безкоштовної юридичної допомоги адвокатів.

Обґрунтовано, що під юридичними технологіями здійснення адвокатської діяльності слід розуміти сукупність даних про ефективне використання юридичних засобів, методів, правил і прийомів, необхідних для виконання функцій та досягнення цілей адвокатської діяльності.

Враховуючи природу адвокатської діяльності виокремлено наступні види юридичних технологій її здійснення. На найбільш загальному рівні слід виділяти універсальні та спеціалізовані юридичні технології. До універсальних юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності відносять: технологію юридичної аргументації, технологію проведення консультаційної роботи, технологію встановлення фактичних обставин та юридичної кваліфікації юридичної справи адвокатом, технологію створення письмових правових актів у адвокатській діяльності, технологію стратегічного та тактичного планування, технологію підвищення кваліфікації адвокатом.

До спеціалізованих відносять наступні юридичні технології здійснення адвокатської діяльності: судові (надання індивідуальним і колективним суб'єктам правової допомоги та захисту в національних, іноземних і міжнародних судових органах; представництво інтересів під час розгляду справи про адміністративне правопорушення або кримінального провадження); позасудові (правовий супровід діяльності індивідуальних і колективних суб'єктів права); безоплатної правової допомоги; медіаційної діяльності адвоката.

Виділено та класифіковано технологічні прийоми здійснення адвокатської діяльності, під якими слід розуміти конкретні моделі безпосереднього використання юридичних технологій адвокатської діяльності під час проведення професійної діяльності адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Сформульовано парадигму стратегічного планування адвокатської діяльності, яка складається з наступних елементів: 1) стратегічна креація – момент фактичного розроблення стратегії адвоката; 2) телеологічність і таргетування – визначення основної цілеспрямованість на основі змістовного прогнозу розвитку предметної області; 3) моніторинг законодавства – врахування положень чинного законодавства та змін; 4) оперативна гнучкість – можливість корекції обраної моделі з урахуванням нових виявлених обставин, при збереженні загального курсу на досягнення мети.

Проведено аналіз європейських стандартів здійснення адвокатської діяльності та досліджено етичні засади організації адвокатури в Україні. Зазначені стандарти та засади закладають основи морального мислення, визначають подальші моделі врегулювання юридичних справ і впливають на формування деонтологічних моделей можливої поведінки адвоката у нетипових або новітніх ситуаціях і конфліктах.

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, правозахисна діяльність, принципи адвокатської діяльності, сучасна держава, юридична діяльність, юридичні технології, юридичні технології адвокатської діяльності.

SUMMARY

Grysyuk V. V. Theoretical bases of legal technique of advocate activity. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 081 – Law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2021.

The organization of high-quality and effective legal activity in the state is a reflection of the high level of legal culture of society. One of the most important types of legal activity is advocacy. As a key institution of the human rights system, the bar is a guarantor of ensuring the proper level of implementation and protection of the rights and freedoms of legal entities.

Analysis of the basic principles, approaches and methods of research of theoretical principles of legal technologies of advocacy activity indicates that modern scientific developments should be carried out taking into account the diversity of legal phenomena and processes, traditions and innovations, including in the field of methodological tools used to reveal established tasks. This pluralism of methodological tools is the basic basis for obtaining comprehensive information on advocacy, prospects for its development and improvement, taking into account the peculiarities of its organization in both domestic and other legal systems.

Analyzing the methodological foundations of legal technologies for advocacy, the principles of advocacy were identified and studied. Advocacy is a special type of legal activity in which morality, ethics and law are most closely linked. Advocacy, in essence, is based on the permissive type of legal regulation. It is in the process of a lawyer's professional activity that the key postulates of human rights, the rule of law and legal activity are expressed.

Along with this, the principles of organization and activity of the bar, we must comprehend in various aspects, both organizational and functional. In the latter case, there is a need to highlight the principles of the bar as a special institution of human rights activities directly related to the provision of qualified legal assistance.

In turn, we can state that the principles of organization of advocacy are enshrined in various social norms, both legal and moral, ethical, and so on.

The rules of lawyer's ethics contain the basic principles, through the prism of which the professional activity of any lawyer should be carried out. Such principles of lawyer ethics are: 1) independence and freedom of a lawyer in practicing law; 2) compliance with the law; 3) the priority of the client's interests; 4) inadmissibility of conflict of interests; 5) confidentiality; 6) competence and integrity; 7) respect for the legal profession; 8) requirements for advertising advocacy; 9) honesty and good reputation of the lawyer.

The general characteristic of the specified principles is that their maintenance is projected from the text of the corresponding social norm being, as a matter of fact, "dissolved" in it. These principles are potential provisions that permeate not only the matter of norms, defining the basic principles of advocacy, but also reflect the real interests of society.

Given these provisions, we can conclude that the system of principles of advocacy consists of two groups: legal and moral and ethical principles. In addition, each of these groups is divided into principles that are directly enshrined in the text of the social norm and potential principles. For example, in the group of legal principles, the principle of the rule of law belongs to the direct ones, and the principle of justice belongs to the potential ones. In turn, in the group of moral and ethical principles to the direct is the principle of confidentiality, and to the potential principle of autonomy in the choice of means and methods of protecting the interests of the client.

The effective operation of the bar is an important component of the development of the modern state. Achieving the appropriate level of efficiency and quality of advocacy is determined by many factors, the most important of which are: regulation, educational, scientific and practical training, professionalism, legal activity and more. These factors form the basis for highlighting the institutional characteristics of the bar.

The institutional environment can be considered in two aspects: broad - in this case it is a set of all institutions of a particular industry; narrow - in this case means the internal structure of the basic institution, the totality of all structural, organizational and functional components that form it. The institutional environment is formed as a system of homogeneous elements (sub-institutions), which are regulated by separate social norms, interconnected and focused on the implementation of certain provisions of a particular general task (goal) of their main institution.

Analyzing the legal activity of its subjective composition, procedure and regulations, we can establish that the institutional environment of the Bar of Ukraine – is a set of homogeneous elements (sub-institutions) that are regulated by separate social norms (moral and ethical, legislative), interconnected and focused on the implementation of certain provisions of a specific general task - the protection of human and civil rights and freedoms, legal entities, representation of their interests, the provision of qualified legal assistance.

The institutional environment of the Bar of Ukraine forms the human rights vector of its activity, determines the peculiarities of the form and content of advocacy and serves as guidelines for its further development. This set consists of ten basic groups of sub-institutions, namely: 1) regulatory and legal support of the bar; 2) moral and ethical norms to ensure the activities of the bar; 3) organizational self-government of advocacy; 4) educational and scientific activities; 5) additional educational and applied training; 6) by areas of implementation includes the following groups of sub-institutions: a) specialization in the areas of criminal law and procedure; b) specialization in the areas of civil law and procedure; c) specialization in the fields of economic law and process; d) specialization in cases related to proceedings in European and international instances; e) specialization in the field of modern information technologies; g) specializations in other separate spheres and branches; 7) by the nature of legal aid, includes the following groups of sub-institutions: a) primary legal aid; b) secondary legal aid; 8) the form of implementation. Includes the following groups of sub-institutions: a) interviews and

counseling by a lawyer; b) representation and defense by a lawyer; 9) in connection with the consideration of cases in court. Includes the following groups of sub-institutions: a) pre-trial activities of a lawyer; b) the activities of a lawyer in court; c) mediation activities of a lawyer; 10) social responsibility of the bar, includes the following groups of sub-institutions: a) moderate commercialization of advocacy; b) free legal aid of lawyers.

It is substantiated that legal technologies of advocacy should be understood as a set of data on the effective use of legal means, methods, rules and techniques necessary to perform the functions and achieve the goals of advocacy.

Given the nature of advocacy, we can identify the following types of legal technologies for its implementation. At the most general level, universal and specialized legal technologies should be distinguished. Universal legal technologies of advocacy include: technology of legal argumentation, technology of consulting work, technology of establishing factual circumstances and legal qualification of legal case by a lawyer, technology of creating written legal acts in advocacy, technology of strategic and tactical planning, technology of professional development by a lawyer.

The following legal technologies of advocacy are specialized: judicial (providing individual and collective subjects of legal assistance and protection in national, foreign and international judicial bodies; representation of interests during consideration of a case on an administrative offense or criminal proceedings); extrajudicial (legal support of individual and collective subjects of law); free legal aid; mediation activities of a lawyer.

Identified and classified technological methods of advocacy, which should be understood as specific models of direct use of legal technologies of advocacy in the professional activities of a lawyer to protect, represent and provide other types of legal assistance to the client.

The paradigm of strategic planning of advocacy activity is formulated, which consists of the following elements: 1) strategic creation is the moment of actual development of advocacy strategy; 2) teleology and targeting - determining the main

focus on the basis of a meaningful forecast of the development of the subject area; 3) monitoring of legislation - taking into account the provisions of current and changes in legislation; 4) operational flexibility – the ability to correct the selected model taking into account the new identified circumstances, while maintaining the overall course to achieve the goal.

The analysis of European standards of advocacy activity is carried out and the ethical principles of the organization of advocacy in Ukraine are investigated. These standards and principles lay the foundations of moral thinking, determine further models for settling legal cases and influence the formation of deontological models of possible behavior of a lawyer in atypical or recent situations and conflicts.

Key words: modern state, barrister, advocate activity, human rights protection activity, principles of advocacy, legal activity, legal technique, legal technique of advocate activity.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Грисюк В. В. Принципи, підходи та методи дослідження адвокатської діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 42, том 1. С. 23–27.
2. Грисюк В. В. Система принципів здійснення адвокатської діяльності. *Право і суспільство*. 2019. № 5. С. 24–30.
3. Грисюк В. В. Інституційне середовище адвокатури України. *Публічне право*. 2020. № 3. С. 205–214.
4. Hrysiuk Valeriia. Legal technologies of advocacy activity: concepts and types. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 6 (volume 1). P. 122–126.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

1. Грисюк В. В. Технологічні прийоми юридичної аргументації: поняття та особливості використання в процесі адвокатської діяльності. *Верховенство права та правова держава* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 20–21 вересня 2019 р. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2019. С. 14–17.
2. Грисюк В. В. Особливості юридичних технологій підготовки судової промови адвокатом. *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 27 грудня 2019 р. / НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2019. С. 8–11.
3. Грисюк В. В. Технологічні прийоми проведення співбесіди та консультації адвокатом. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар.

наук.-практ. конф., м. Одеса, 15 травня 2020 р. / НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2020. Т. 1. С. 147–150.

4. Грисюк В. В. Базові технологічні прийоми створення письмових правових актів адвокатом. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 30–31 жовтня 2020 р. / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 9-12.